

Marina Österlund-Karinkanta

Ruotsin radion tasa-arvotyö

Ruotsin Radiossa on tehty aktiivista tasa-arvotyötä aina vuodesta 1976¹. Tällöin käynnistyi ns. tasa-arvoprojekti, jonka loppuraportti valmistui 1978. Vuonna 1980 tasa-arvo organisoitiin raportin ehdotusten mukaisesti. Tällöin perustettiin tasa-arvokomitea, jonka näkyvimpiin toimenpiteisiin kuuluu laaja kurssitoiminta. Jokaisessa Ruotsin Radion tytäryhtiössä toimii tasa-arvoryhmä ja jokaisessa on voimassa yhtiön hallituksessa hyväksytty tasa-arvo-ohjelma. Edelleen Ruotsin Radion tutkimusosasto PUB on tehnyt lukuisia tutkimuksia tasa-arvon toteutumisesta radio- ja televisio-ohjelmissa. Arvioiden mukaan Ruotsin Radiossa on tapahtunut asenne-muutoksia työn seurauksena.

Paitsi Ruotsin Radion sisällä tehty työ, tasa-arvotyön perustana ovat seuraavat tärkeät tekijät:

- laki tasa-arvosta työelämässä astui voimaan 1.7.1980
- 17.3.1977 solmittu sopimus työ-

markkinaosapuolten välillä

- radiolaki ja Ruotsin Radion sopimus valtion kanssa
- Ruotsin Television ohjelmäsääntöissä mainitaan tasa-arvon edistämistavoite
- 31.1.1980 solmittiin sopimus Ruotsin Radion kaikkien tytäryhtiöiden ja Ruotsin Radion ammattiyhdistysten yhteiselimen SIF-klubbenin välillä.

Tasa-arvotyön organisaatio on selvitetty kaaviossa 1.

Tasa-arvotyön taloudelliset resurssit ovat kasvaneet vuosittain kaksi prosenttia tilikaudesta 1983/84 lähtien. Tällöin tasa-arvokomitealle myönnetty määräraha oli 426.000 Ruotsin kruunua ja tasa-arvoryhmien määrärahat yhteensä yli 294.000 Ruotsin kruunua (konsernin tasa-arvoryhmän määrärahat puuttuvat em. luvusta).

Mittavin tasa-arvotyön projekti on ollut vuosina 1980-1984 toteutettu kaikille työntekijöille (6000)

Kaavio 1.

RUOTSIN RADION

TASA-ARVOTYÖN ORGANISAATIO

TASA-ARVOKOMITEA

5 edustajaa yrityksistä
5 ay-edustajaa

Yksi päätoiminen sihteeri/käsittelijä

KONSERNIN TASA-ARVORYHMÄ
(SR)

3 edustajaa yrityksestä
3 ay-edustajaa

RADION TASA-ARVORYHMÄ

(RR)
3 edustajaa yrityksestä
3 ay-edustajaa

PAIKALLISRADION TASA-ARVO
RYHMÄ (LRAB)

3 edustajaa yrityksestä
3 ay-edustajaa

TELEVISION TASA-ARVORYHMÄ

(SVT)
4 edustajaa yrityksestä
4 ay-edustajaa

OPETUSRADION TASA-ARVO
RYHMÄ

3 edustajaa yrityksestä
3 ay-edustajaa

Kaikilla edustajilla on varamiehensä.

Lisäksi ay-toiminnassa valitaan lukuisia tasa-arvoasiamiehiä, joilla on muiden tehtäviensä ohella tasa-arvon edistämiseen liittyviä tehtäviä.

(Lähde: NÄGONTING HAR HÄNT. Utvärdering av Sveriges Radio-koncernens jämställdhetsarbete 1980-83. Stockholm juli -84)

pakollinen kurssi "Työskentele tasa-vertaisesti". Kyseessä oli päivän mittainen seminaari, joka järjestettiin noin 20 henkilön ryhmille samasta työpisteestä. Kurssia varten koulutettiin 125 ohjaajaa.

Yleisesti ottaen päiviä pidettiin

onnistuneina. Monille tämä oli ensimmäinen kerta, kun työtoverit keskustelivat kunnolla toistensa kanssa. Muita reaktioita olivat, että päivät olivat tyhmiä, turhia ja levottomuutta herättäviä koska aihe oli arka ja yksityiselämää

koskettava. Projekti oli myös erittäin työläs varsinkin ohjaajille, joille annettu koulutus osoittautui riittämättömäksi (kaksi päivää). Päivien tuloksena syntyi usein toimintaohjelma tasa-arvon saavuttamiseksi omassa työpisteessä.

Tasa-arvokomitean toiminta

Tasa-arvokomitea laatii vuosittain toimenpide-ehdotuksia, yhteensovitaa konsernin tasa-arvotyötä, arvioi, seuraa ja edistää aktiivisesti päätettyjen toimenpiteiden toteuttamista. Laajan kurssitoiminnan lisäksi tasa-arvokomitea laatii selvityksiä ja järjestää teemapäiviä. Parhaillaan ovat palkkaerot tarkastelun kohteena.

Suurin osa tasa-arvokomitean vuonna 1980 kurssiohjelmaansa sisällyttämistä kurseista ovat edelleen ohjelmassa. Joitakin on kuitenkin lopetettu ja joitakin on tullut lisää. Vuosina 1980-1984 kursseihin osallistui 726 ihmistä (557 naista ja 169 miestä). Nykyinen kurssiohjelma on seuraavanlainen:

- * Roolini - työni
(1 viikko, suosittu)
- * Tekniikkaa naisille
(2 viikkoa)
- * Ohjelmajuontajan kurssi
(1 viikko)
- * Kaikki voivat puhua puolestaan!
(kaksiosainen,
3+1 päivää, suosittu)
- * Mieskuva
(4 päivää; 2,5 päivää)
- * Johtajaseminaareja
(2 päivää)
- * Naiset ja johtaminen
(1 viikko)
- * Yhdessä työskenteleminen
(3 päivää)
- * Nainen, mies - ihminen

(3 päivää)

* Talousasioiden opintokerho naisille
(14 tuntia, suosittu)

1985/86:

* Seminaari naispuolisille toimitus-sihteereille yms.

1986/87 suunnitteilla:

* Opintokerho tasa-arvosta ohjelmassa

* Mitä on tasa-arvo

(miehille)

Tasa-arvokomitean järjestämien teemapäivien aiheet ovat olleet seuraavat:

* 1981: Jäljellä on todellisuus

* 1982: Uutisia miehille - ja naisille?

* 1983: Kulttuuria naisille ja miehille

* 1984: Työmarkkinat tulevaisuudessa

(UR:n järjestämä)

* Mitä merkitsisi lyhyempi työaika

* 1985: Inhimillinen journalismi

(LR:n ja RR:n järjestämä)

Tasa-arvoryhmät laativat aikoinaan em. tytäryhtiöiden tasa-arvo-ohjelmat ja vastasivat "Työskentele tasavertaisesti" -päivien toteuttamisesta. Nyttemmin ryhmät seuraavat nimityksiä, kustantavat selvityksiä ja osallistumisia konferensseihin sekä järjestävät seminaareja.

Eri tytäryhtiöiden tasa-arvo-ohjelmat ovat pitkälti samansisältöiset. Niissä on asetettu mm. seuraavat tavoitteet:

- antaa naisille ja miehille samat mahdollisuudet työnsaantiin, koulutukseen, ylennyksiin ja itsensä kehittämiseen työssä

- helpottaa naisten ja miesten yhtäaikaista työssäkäyntiä ja äitinä/isänä olemista huolehtimalla siitä, että

-- vanhempainloma ei johda huonompiin työtehtäviin tai huonompiin ylenemismahdollisuuksiin

- lastenhoitoa arvostetaan olen- naisena kokemuksena työelä- mässä
- ratkaisuja etsitään niihin ongelmiin, jotka esiintyvät yhdistettäessä lastenhoitoa kokopäivätyöhön.

Paikallisradioyhtiö LRAB on nimittänyt tasa-arvoyhteysenkilön jokaisella asemalla. Se myös teet- tää sisältöanalyyskejä koko ohjelmis- tosta kuudella asemalla vuosittain. LRAB:ssa on järjestetty koulutusta päälliköiksi pyrkiville miehille ja naisille. Ruotsin Televisio on perus- tanut vuosittaisen kilpailun "Prix Egalia", jossa palkitaan paras tasa- arvoa edistävä televisio-ohjelma. Ruotsin Televisio on myös koulutta- nut projektipäälliköitä, joista puolet on miehiä ja puolet naisia.

Vapaita työpaikkoja koskevissa ilmoituksissa on yleensä kehoitus alalla aliedustettuna olevalle suku- puolelle hakea ko. työtä. Tasa- arvokomitea uskoo, että tämä on edistänyt naisten valitsemista ja että useampi nainen hakee työ- paikkaa. Päälliköitä haettaessa kehoitus kuitenkin usein puuttuu.

Pyrkimyksiä ohjelmatoiminnassa

Vuonna 1978 valmistuneen tasa- arvoprojektin loppuraportissa esite- tyt toimenpide-ehdotukset ovat muodostaneet keskeisen osan tasa- arvotyöstä. Erityisesti ohjelmatoi- mintaa koskevista tavoitteista mainittakoon:

- varoja tulee antaa kokeiluihin ja seminaareihin
- erillistä tasa-arvotoimitusta ei suositella
- tasa-arvokeskustelua on jatkuvas- ti pidettävä yllä erityisesti uutis- toimituksissa
- säännöllisiä ohjelmien arviointi-

- seminaareja tulisi järjestää jokai- sessa toimituksessa
- luonnollisena osana ohjelmatoi- mintaa on oltava ohjelmia ja ohjelma-aiheita tasa-arvosta
- kaikessa ohjelmakoulutuksessa on oltava mukana tasa-arvonäkö- kulmia ohjelmatarjonnasta
- seminaareja tulisi järjestää nais- puolisille kirjailijoille
- kaikkiin ohjelmapoliittisiin semi- naareihin on otettava mukaan tasa-arvo luonnollisena osana keskustelua ja tutkimusosasto PUB:n osal- ta:

- PUB:n tulee jatkaa tutkimista aiheesta
- PUB:n tulee osallistua tasa-arvo- koulutukseen
- PUB:n tulee järjestää seminaare- ja, joissa ohjelmia analysoidaan tasa-arvonäkökulmasta.

Ammattiyhdistysten yhteiselin SIF-klubben hyväksyi huhtikuussa 1984 tasa-arvotoimintaa koskevan toimintaohjelman. Toimintaohjelma koskee työtä sekä yrityksen tasa- arvo-organisaatiossa että ammatti- liitoissa. Työn organisoinnin ja edustajien määräytymistavan lisäksi siinä määritellään SIF-klubbenin pitkäaikaiset tavoitteet ja lukuisia konkreettisia ehdotuksia tavoittei- den edistämiseksi käytännössä. Tavoitteet ovat seuraavat:

A. Tasa-arvon henkilöstöpoliittiset dimensiot

- sukupuolen mukaan vinosti jakau- tuneissa ammattiryhmissä pitäisi päästää tasaisiin jakautumiin naisten ja miesten välillä
- naisilla ja miehillä pitää olla samat mahdollisuudet koulutuk- seen ja itsensä kehittämiseen työssä
- työolosuhteiden, -välineiden ja -menetelmien pitää sopia sekä naisille että miehille
- naisilla ja miehillä pitää olla

sama palkka samanarvoisesta työstä ja naisten töiden alhainen arvostus on murrettava

- kaikilla pitää olla realistiset mahdollisuudet yhdistää työ ja lapset.

B. Tasa-arvon ohjelmapoliittiset dimensiot

- naisten ja miesten pitää saada osallistua ohjelmatarjontaan samassa laajuudessa
- molempien sukupuolten tulee saada heijastaa inhimillisen elämän kaikkia puolia
- perinteisiä sukupuolirooleja tulee tietoisesti murtaa näyttämällä yleisölle vaihtoehtoisia mahdollisuuksia
- ohjelmatarjonnassa tulee kiinnittää huomiota tasa-arvo- ja sukupuolikysymyksiin.

Konkreettisista ehdotuksista mainittakoon, että samaa palkkaa naisille ja miehille edistetään kehittämällä henkilöstötilasto, joka mahdollistaa palkkavertailujen tekemisen ja perusteettomien palkkaerojen havaitsemisen. Naisten ja miesten esiintymistä ohjelmatarjonnassa samassa laajuudessa edistetään mm. vastustamalla perinteisiä uutiskriteereitä, jotka heijastavat miehisiä arvoja. Samaten tuetaan poikien ja tyttöjen, miesten ja naisten persoonallisuuden muodostumista huolehtimalla siitä, että naisia esiintyy päähenkilöinä ja sankareina yhtä usein kuin miehiä fiktiivisessä ohjelmatarjonnassa.

- Perinteisten sukupuoliroolien murtamiseksi esitetään mm. että tulisi
- kannustaa naiskirjailijoita kirjoittamaan radiota ja televisiota varten naisnäkökulmasta
 - erityisesti etsiä naispuolisia asiantuntijoita sekä yhteiskunnan, teollisuuden ja muiden valtaryhmien edustajia
 - ei aina esim. uutisohjelmissa haastatella hierarkiassa korkeim-

malla olevaa henkilöä, vaan etsiä haastateltavaa "alhaisemmalta" tasolta, missä usein on sekä naisia että miehiä

- aktiivisesti etsiä ulkomaisia ohjelmia, jotka esittävät vaihtoehtoisia sukupuolirooleja.

Tutkimustoiminta

Vuosien varrella on tehty lukuisia tutkimuksia tasa-arvosta radio- ja televisio-ohjelmissa. Suurimman osan on tehnyt Ruotsin Radion tutkimusosaston Ulla B. Abrahamsson. Myös Tukholman ja Göteborgin yliopistoissa on selvitetty näitä kysymyksiä. Tutkimukset kattavat niin valtakunnallisen radion ja television kuin alueellisen radion ja opetusohjelmat, niin uutiset kuin viihteenkin, niin koko yleisön kuin erityisesti nuoret. Ne osoittavat, että paljon vielä on tehtävää ennenkuin ohjelmistoon voidaan olla tyytyväisiä tasa-arvonäkökulmasta.

Television opetusohjelmista vuonna 1979 tehty tutkimus (Abrahamsson 1980a) osoitti, että tarjonta myötävaikuttaa perinteisten roolikäsitysten säilymiseen. Tutkustusta 63 ohjelmasta 16 edisti tasa-arvoa. Osuus oli suurin nuorimpien kohderyhmien kohdalla. Pojat saivat tutkimuksen mukaan tyttöjä enemmän apua televisiosta itsensä kehittämisessä. Päätelmänä todettiin, että viestintävälineissä tarvitaan tietoisia ja suunniteltuja toimia perinteisten roolikäsitysten murtamiseksi, ja että tietyt aiheet juuri opetusohjelmissa voitaisiin tehdä naisvaltaisiksi vastapainona yhteiskunnan miesvaltaisuuksille. Opetusohjelmista vuonna 1982 tehty vertailututkimus (Arkelsten & Feldström 1983) osoitti että muutoksia ei juuri ollut tapahtunut.

Radio-ohjelmista vuonna 1980

tehty tutkimus (Abrahamsson 1980b) osoitti, että miehet esiintyvät naisia useammin tietojen välittäjinä. Miesten ja naisten esiintyminen radio-ohjelmissa liittyi henkilöpolitiikkaan. Vuonna 1983 tehty tutkimus (Hansson & Jersenius 1983) nuorisoradiosta osoitti mm., että miehiä esiintyi huomattavasti naisia enemmän ohjelmistos-
sa (80 % kokonaisajasta).

Paikallisradiota koskeva tutkimus vuodelta 1981 (Hansson & Jersenius 1981) osoitti, että miehet ovat äänessä 9 minuuttia kymmenestä ja että myös urheilussa ja reportaaseissa miehet olivat äänessä 80 % ajasta. Ainoastaan puhelinsoittoja yleisöltä sisältävissä ohjelmissa naisia oli äänessä yhtä paljon kuin miehiä. Henkilökuva-ohjelmista päätellen voisi kuvitella että mielenkiintoisia miehiä löytyy neljä kertaa enemmän kuin mielenkiintoisia naisia. Vertailun vuoksi todettiin, että kansalaisradiossa miehiä ja naisia esiintyy yhtä paljon.

Ruotsalais-tanskalaisessa tutkimuksessa vuodelta 1982 (Jensen & Kleberg 1982) tv-uutisista ja viihdeohjelmista selvitettiin ohjelmien tuotantoprosessia ja sen vaikutusta ohjelmasisältöön. Tuloksista mainittakoon, että vaikka naisten osallistuminen tuotantoon on lisääntynyt, tämä ei vielä ole vaikuttanut sisältöön. Tutkijat totesivat, että vakava este muutokselle on sisäänrakennettuna uutiskriteereissä ja hyvän viihteen kriteereissä. Normeihin sopeudutaan sosiaalisu-
tumisprosessissa. Normit ovat vaarallisia koska ne aletaan käsittää ammattilaisuuteen liittyviksi, eikä niitä aseteta kyseenalaisiksi. Tutkijat Else Jensen ja Madeleine Kleberg totesivat lopuksi, että tasa-arvosta keskusteleminen ei kuulu ammattilaisuuden kuvaan.

Vuonna 1983 tehdyssä tutkimuksessa tv-uutisista (Abrahamsson, Boethius & Modig 1983) todettiin, että miehet dominoivat tarjontaa, uutiset on tehty miehille, miehet esiintyvät hallitsevassa asemassa - naiset tavallisina kansalaisina (joskin tässäkin ryhmässä oli absoluuttisesti enemmän miehiä). Ulla B. Abrahamsson esitti keskusteltavaksi, kenen todellisuudesta uutisia tehdään ja miten, kuka, kenelle, kuka ymmärtää niitä ja ketä ne kiinnostavat?

Vuonna 1982 tehtiin mielenkiintoisella tavalla tutkimus televisio-ohjelmista (Abrahamsson 1982a). Satakunta työntekijää osallistui ohjelmien seuraamiseen. Tarkoituksena oli saada aineistoa keskusteluille siitä, miten tasa-arvopyrkimyksiä voitaisiin toteuttaa eri ohjelmalajeissa. Tutkimuksessa mukana olleet hämmästyivät todetessaan, että miehiä esiintyi naisia enemmän kaikissa ohjelmalajeissa. Tästä huolimatta voitiin todeta, että suhteellisen monia teatteri-, elokuva- ja tv-sarjaohjelmia voitiin pitää tasa-arvoa edistävinä.

Nuorten tv-ohjelmista tehty tutkimus (Abrahamsson 1982b) osoitti, että poikien itsetuntoa vahvistetaan samalla kun tytöt "kasvatetaan" passiivisuuteen. Tv-fiktiota lapsille ja nuorille käsitellessä tutkimuksessa 1983 (Abrahamsson 1983) todettiin, että yhteiskunta näissä ohjelmissa jää taustalle yksilöiden noustessa etualalle. Tasa-arvon puuttuminen seuraa siitä, että harkittu näkemys yhteiskunnasta puuttuu.

Vuonna 1985 julkaistiin raportti naisten ja miesten televisionkatse-
lusta (Wigren 1985). Miehet katsovat keskimäärin kymmenen minuuttia enemmän televisiota kuin naiset. Ohjelmatyypeistä riippumatta

naiset valitsevat suuremmissa määrin arkielämään ja perhesuhteisiin liittyviä aiheita käsitteleviä ohjelmia. Miehet sen sijaan valitsevat enemmän seikkailua, toimintaa ja rajua urheilua sisältäviä ohjelmia. Miehet katsovat naisia enemmän urheilua ja naiset katsovat miehiä enemmän viihdettä. Kovin suuria eroja ei muuten esiinny tarkasteltaessa ohjelmatyyppejä. Sen sijaan ohjelma- ja ohjelmasarjakohtaisia eroja esiintyy paljon. Arkielämään liittyvien ohjelmien lisäksi naiset katsovat miehiä enemmän Dallasin ja Dynastian kaltaisia sarjaohjelmia. Miehet katsovat naisia enemmän rikoselokuvia.

Viitteet

¹Kirjoituksen tasa-arvotyötä käsittelevä osuus perustuu seuraaviin lähteisiin: Sakligt, opartiskt, jämställt? Slutrapport från Sveriges Radios Jämställdhetsprojekt. SR:s förlag 1979; Någonting har hänt. Utvärdering av Sveriges Radio-koncernens jämställdhetsarbete 1980-83. Jämställdhetskommittén 1984; Som i en spegel. Fakta om tv, radio och jämställdhet. Sveriges Radios jämställdhetsgrupp och SR-Information. Mars 1986; Handlingsprogram för jämställdhetsverksamheten inom SIF-klubben vid Sveriges Radio-koncernen. Antaget vid representantskapsmöte 9-10 april 1984.

Kirjallisuus

ABRAHAMSSON, Ulla B. Jämställdhet i utbildnings-tv? Kvinnobild och mansbild i två veckors utbud 1979. SR/PUB nr 12-1980. 1980a.

ABRAHAMSSON, Ulla B. Kvinnobild och mansbild. Analys av utbudet i P1 den 30 augusti 1980. PM. 1980b.

ABRAHAMSSON, Ulla B. Sveriges Television: Tv-program för kvinnor och män? Jämställdhetsgruppen vid Sveriges Television granskar vecka 12/82. Sammanställning av 30 programprotokoll. 1982a.

ABRAHAMSSON, Ulla B. Dolda budskap till tonåringar. Om brist på jämställdhet i tv. Ingår i PUB 82. Forskning om radio och tv. 1982b.

ABRAHAMSSON, Ulla B. Tv-världen och verkligheten. Del 1: Människor och samhälle i tv-fiktio för barn och ungdom. SR/PUB nr 7-83.

ABRAHAMSSON, Ulla B., BOETHIUS, Gunilla & MODIG, Maria. Sveriges Television: Nyheter för kvinnor och män? Jämställdhetsgruppen vid Sveriges Television granskar vecka 12/83.

ARDELSTEN, Anne & FELDTSTRÖM, Ingrid. Jämställdhet i Utbildnings-tv? Kvinnobild och mansbild i 2 veckors utbud 1982 - en jämförande studie. UR-rapport nr 7/83.

HANSSON, Lennart & JERSENIUS, Bo. Lokalradion - ett jämställt medium? Uppsats vid Sociologiska institutionen. Göteborg, 1981.

HANSSON, Lennart & JERSENIUS, Bo. Förändrar ungdomsradiens könsroller? Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet, 1983.

JENSEN, Else & KLEBERG, Madeleine. Kvinnors roll i tv-nyheter och underhållningsprogram. En svensk och dansk undersökning om massmedia och jämställdhet i tv. NORD 1982.

WIGREN, Gunilla. Kvinnor & män ser på tv. SR/PUB nr 11-85.

Tasa-arvotyö Yleisradiossa

Yleisradiossa ei ole tehty aktiivista tasa-arvotyötä. Yleisradiossa ei ole tasa-arvoprojektia, ei tasa-arvokomiteaa, ei tasa-arvoon liittyvää kurssitoimintaa. Yleisradiossa ei